

СТАНОВИЩЕ

От член на НЖ: проф. д-р Елка Мирчева в Института за българския език „Проф. Любомир Андрейчин“, Българска академия на науките
За дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен доктор
Автор на дисертационния труд: Красимира Георгиева Фучеджиева
Тема на дисертационния труд: „Семантични аспекти на етимологичния анализ на българска глаголна лексика (върху материал от Българския етимологичен речник)“

Със заповед РД-09-48 от 29.05.2023 г. съм включена в състава на Научното жури за провеждане на защитата на дисертационния труд на Красимира Фучеджиева „Семантични аспекти на етимологичния анализ на българска глаголна лексика (върху материал от Българския етимологичен речник)“.

Както сочи заглавието на дисертационния труд, вниманието в него е насочено към глаголната лексика. На изследване е поставен извънредно важният въпрос за преоценка ролята на семантичния аспект в етимологичния анализ. Този аспект не е обстойно изследван върху български материал. Избраната тема е не само дисертабилна, но като системен подход е и новаторска за българската лингвистика.

Опорна точка в труда е материал, почерпан от Българския етимологичен речник, в осъществяването на който фундаментален труд на Секцията за българска етимология към Института за български език авторката от години работи. В този смисъл може да се каже, не само, че познава въпроса „от кухнята“, но през собствения си опит по много интересен начин осмисля ролята на семантиката в етимологичните проучвания.

Дисертационният труд има сложна, но заедно с това логично аргументирана и балансирана структура. Състои се от: *Въведение*; три глави: *Глава първа* Семантичен развой на български глаголи от праславянското гнездо *per-/ *ryg-/ *rag-; *Глава втора* Семантичен развой на глаголи от етимологичното гнездо на прàскам (< праслав. *prāskāti). В *Глава трета* водещо е лексикосемантичното поле и тук са разгледани многобройни общоупотребими и тясно диалектни глаголи със значение „удрям“, „ям“, „говоря“. Тази глава завършва с етимологични етюди за *лапардосвам*, *казвам*, *вадя/обаждам се* и хипотеза

за домашния произход на *ваджия/ваджишки*. Дисертационният труд обхваща още *Заключение*, *Библиография*, изискваните от приетите правилници *Справка за научните приноси в дисертацията* и *Декларация за оригиналност и достоверност на данните*. Като *Приложение* е представен *Каталог на семантични преходи, установени в изследването*.

Отлично впечатление прави пространният увод, който по прекрасен начин представя докторантката като изграден изследовател, който е осмислил критично впечатляващо количество натрупана литература. Със синтезирания анализ и ясно изведените постановки, към които авторката се придържа, *Въведението* стои много над очакваното за дисертационен труд. Фучеджиева е извела необходимите теоретични постановки за последващото изложение. Ясно е формулирала набелязаните цели, които могат да се обобщят в 2 основни насоки: 1. Установяване на семантични преходи, които могат да бъдат окачествени като системни както за българския език, така и в по-общ типологичен план и 2. Съставяне на Каталог на семантични преходи, който да е полезен в етимологичната практика в „Българския етимологичен речник“.

Набелязаните цели мотивират авторката по отношение избора на методология. Широко поставената амбициозна задача да се навлезе в дълбочина в етимологичния анализ и наред с установяването на първичното значение на думата, да направи семантична реконструкция и да проследи в йерархичната последователност на отделните етапи на семантичния развой на историческите настъпилите промени в изследваната лексика, изисква съчетаването на диахронен и синхронен подход, в който органично са вплетени методът на семантичните паралели, комплексният ономасиологично-семасиологичен и компонентният анализ.

Кратката жанрова форма на това становище не позволява навлизането в подробности на извънредно богатото съдържание на разработката.

Приветствам умелия начин, по който Кр. Фучеджиева постига баланс между диахрония и синхрония. Като пример ще посоча семантичния развой на отгласния ред **per-* / **ryg-* / **rag-* и на глаголи от етимологичното гнездо на *праскам*. Към това дисертантката добавя в разработката си различни по произход глаголи, оформящи лексикосемантични полета, обвързани със семантичния развой на разгледаните в първите глави глаголи. Обстойно са разгледани голям брой общоупотребими и тясно диалектни глаголи със

значение „удрям“, „ям“, „говоря“. Особено интригуващ е начинът, по който авторката разкрива различен тип мотивация и различния семантичен развой при глаголи със синонимни или свързани значения.

Анализът е подкрепен от респектиращ брой примери от сродни и несродни индоевропейски езици, с привличане на данни от старобългарски писмени паметници, с обилен диалектен материал. В дисертацията последователно се проследяват семантичните преходи, които Фучеджиева поставя в логична причинно-следствена връзка.

Голям интерес представляват няколкото етимологични етюда, посветени на глаголите *лапардѡсвам*, *ка̀звам*, *ва̀дя* и *оба̀ждам (се)*, както и на възможния домашен произход на думите *ваджия* и *ваджийшики*.

Особен акцент е поставен на факта, че някои значения редовно пораждат конкретни други, което води дисертантката към обобщения за постепенни процеси, които водят до появата на тези нови значения. В края на труда като приложение е включен *Каталог на семантичните преходи, установени в изследването*, който без съмнение ще има чисто практическо приложение в работата на етимолозите.

Непременно трябва да се подчертае, че на много места Фучеджиева предлага коригиране на етимологиите, предложени в БЕР. По мое мнение при бъдещо отпечатване на труда, което аз горещо препоръчвам, би било полезно да е приложен показалец на предложенията за корекции.

Извънредно високо оценявам идеята за изработването на Каталога. С негова помощ читателят осмисля още по-ясно както извънредно голямото богатство от разнопосочна информация, съдържаща се в изследването, така и големия брой (42) на доказаните от нея семантични преходи. Нямам съмнения в неговата полезност в научната практика и съставителската работа по БЕР. Смятам обаче, че той би трябвало да бъде предшестван от няколко встъпителни думи, които да пояснят начина на неговата организация – в каква последователност са подредени приведените праславянски и индоевропейски паралели, в кои случаи се посочват чуждоезикови паралели, както и дали подреждането на глаголите във всеки от разделите е въз основа на последователността на възникналите в историческото развитие на българския език семантични изменения.

Кр. Фучеджиева е посочила 5 публикации по темата на разработката.

Авторефератът отговаря на съдържанието на дисертационния труд.

Обобщавайки впечатленията си от представената монография, смятам, че тя категорично надхвърля изискванията за дисертационен труд. Това е извънредно сериозна, зряла и издържана във всяко отношение разработка, стъпила на здрава научна основа. Като за пореден път приветствам избора на темата, убедено мога да заявя, че Красимира Фучеджиева се е справила с чест с огромното море от материал и от трудни за решаване въпроси. Успяла е да намери свой изследователски път, а мога да добавя, че има вече и свой собствен авторски почерк на учен, който не приема нищо на доверие и не се страхува да се противопостави на вече утвърдени в науката тези. Към предимствата на рецензираната разработка непременно искам да прибавя нейния отличен стил и език.

Като имам предвид всичко това, предлагам на почитаемото НЖ да присъди на Красимира Георгиева Фучеджиева образователната и научна степен *доктор*.

Дата: 16.06.2023 г.

Изготвил становището:
(проф. д-р Елка Мирчева)